

Fundusze Europejskie

dla Polski Wschodniej

Uprawa konserwująca jako dobra praktyka rolnicza sprzyjająca bioróżnorodności agroekosystemów

Aneta Perzanowska

20.04.2026

Fundusze Europejskie
dla Polski Wschodniej

Rzeczpospolita
Polska

Dofinansowane przez
Unię Europejską

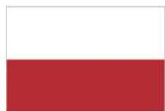

Rolnictwo konserwujące

- Rolnictwo konserwujące (ang. Conservation Agriculture - CA) to obiecująca praktyka wspierająca bioróżnorodność agroekosystemu poprzez redukcję zaburzeń układu gleby, utrzymanie stałej okrywy na powierzchni gleby i dywersyfikację płodozmianów (plon główny i międzyplony).
- **Praktyki rolnictwa konserwującego są coraz częściej uznawane za potencjalnie korzystne dla bioróżnorodności zarówno nadziemnej, jak i glebowej**, wspierające korzystne grupy funkcjonalne oraz dostarczające usług ekosystemowych, takich jak: obieg składników odżywczych, retencja i udostępnianie wody, sekwestracja dwutlenku węgla i łagodzenie zmian klimatu.
- Korzyści z rolnictwa konserwującego różnią się jednak w zależności od regionu i rodzaju stosowanych praktyk rolniczych.

Fundusze Europejskie
dla Polski Wschodniej

Rzeczpospolita
Polska

Dofinansowane przez
Unię Europejską

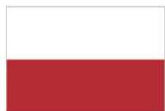

Uprawa konserwująca – podstawa rolnictwa konserwującego

- Według definicji przytoczonych przez FAO uprawa konserwująca składa się z praktyk rolniczych (uprawa bezorkowa, uprawa minimalna lub uproszczona), które minimalizują naruszanie układu gleby i utrzymują co najmniej 30% resztek poźniwnych na powierzchni pola. Takie podejście ogranicza erozję, zwiększa bioróżnorodność gleby, poprawia infiltrację wody i pochłanianie dwutlenek węgla. Stanowi ono podstawę rolnictwa konserwującego.
- Minimalizując ingerencję w glebę i utrzymując resztki organiczne na jej powierzchni, uprawa konserwująca ma na celu przywrócenie jej zdrowia i wspieranie produktywności w zmiennych warunkach środowiskowych.
- Praktyka ta jest coraz częściej doceniana ze względu na swoją rolę w wspieraniu zróżnicowanych społeczności mikroorganizmów glebowych, dżdżownic, stawonogów, nicieni i roślin, które wspólnie przyczyniają się do odporności i wielofunkcyjności agroekosystemu.

Fundusze Europejskie
dla Polski Wschodniej

Rzeczpospolita
Polska

Dofinansowane przez
Unię Europejską

Cele uprawy roli i roślin kiedyś i dziś..

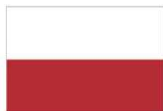

Przeszłość – główne cele:

- Mechaniczna kontrola zachwaszczenia
- Dobre przykrycie resztek z poprzedniej uprawy, wymieszanie nawozów z glebą
- Przygotowanie zadowalającego podłoża siewnego i warunków wzrostu roślin (spulchnienie, gromadzenie wody w okresie jesień-wiosna, eliminacja chorób gleb wywołanych uprawą)

Fundusze Europejskie
dla Polski Wschodniej

Rzeczpospolita
Polska

Dofinansowane przez
Unię Europejską

Cele uprawy roli i roślin kiedyś i dziś..

Czasy współczesne – główne cele:

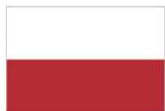
- Zapewnienie odpowiedniego podłoża do siewu i warunków wzrostu roślin
- System uprawy musi być ekonomiczny i opłacalny, mniej czasochłonny
- Zapewnienie kontroli chwastów i szkodników + wspomaganie ŚOR
- Zapewnienie wysokich plonów wysokiej jakości
- System uprawy ma nie generować chorób gleb i roślin
- **Poprawa struktury gleb i minimalizowanie erozji gleby** (częstsze ekstrema pogodowe)
- **Ochrona wody glebowej i lepsza retencja** (częstsze ekstrema pogodowe)
- Odpowiednie „zarządzanie” resztkami pożywnymi (ochrona gleby)
- System ma przyczyniać się do **gromadzenia materii organicznej (sekwestracja węgla)**
- **Odbudowa bioróżnorodności i wzmocnienie usług ekosystemowych**
- **Uwzględnienie wymogów środowiskowych**

ZMIANY KLIMATU
ZDROWIE GLEBY

Fundusze Europejskie
dla Polski Wschodniej

Rzeczpospolita
Polska

Dofinansowane przez
Unię Europejską

Każdy zabieg uprawy roli ma na celu przygotowanie roli do siewu nasion i stworzenie odpowiednich warunków wzrostu i rozwoju roślin

ORKA.....

.....UPRAWA ZEROWA
(SIEW BEZPOŚREDNI)

PODSTAWOWA UPRAWA ROLI:

Talerzowanie
Kultywatorowanie całej powierzchni pola - płytkie/głębokie
Uprawa pasowa (ang. *strip till*)
Głęboszowanie/Pług długiowy
Agregaty uprawowe
itd. itp.

RÓŻNE SPOSOBY BEZPŁUŻNEGO „ZAKŁÓCANIA GLEBY”
mniej lub bardziej intensywne

Fundusze Europejskie
dla Polski Wschodniej

Rzeczpospolita
Polska

Dofinansowane przez
Unię Europejską

Uprawy płużnej ani bezpłużnej nie da się ocenić w sposób jednoznacznie dobry/zły..

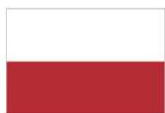
Każdy system uprawy ma wady i zalety

Wynikają one z celów i efektów zastosowania danej uprawy, które zmieniły się w ciągu ostatnich dekad i ciągle ulegają zmianom

Dany system ma za zadanie „naprawić” wady innego

Fundusze Europejskie
dla Polski Wschodniej

Rzeczpospolita
Polska

Dofinansowane przez
Unię Europejską

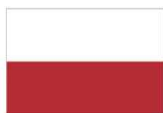
Tradycyjna płużna uprawa roli

WADY

- brak okrywy z resztek roślinnych
- sprzyja degradacji materii organicznej gleby
- przesusza glebę
- sprzyja erozji wodnej i wietrznej
- niszczy strukturę gleby
- sprzyja tworzeniu się podeszwy płużnej
- konieczność uprawy przy optymalnej wilgotności gleby
- niska wydajność i wysoka energochłonność
- wysokie koszty (duża liczba maszyn, wysokie zużycie paliwa)
- negatywny wpływ na dżdżownice i inne organizmy glebowe

ZALETY

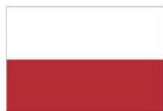
- dobrze spulchnia, odwraca i rozdrabnia glebę oraz niszczy chwasty
- skutecznie przykrywa resztki poźniwne – CZY TO ZALETĄ?
- wspomaga walkę z chorobami roślin
- wyrównuje zawartość składników pokarmowych w glebie
- rola uprawiana tym systemem robi wrażenie „czystej”, a starannie doprawiona ułatwia siew roślin

Efekt uprawy płużnej... siew roślin w „czyste” pole

Fundusze Europejskie
dla Polski Wschodniej

Rzeczpospolita
Polska

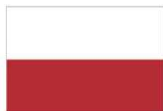
Dofinansowane przez
Unię Europejską

Efekt uprawy bezorkowej... siew roślin w resztki przedplonu

Fundusze Europejskie
dla Polski Wschodniej

Rzeczpospolita
Polska

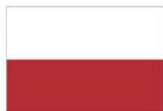
Dofinansowane przez
Unię Europejską

Efekt siewu bezpośredniego... siew roślin w resztki przedplonu

Fundusze Europejskie
dla Polski Wschodniej

Rzeczpospolita
Polska

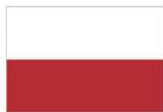
Dofinansowane przez
Unię Europejską

A gdyby uprawiać rośliny na gruntach ornych bez mechanicznej uprawy roli?

Fundusze Europejskie
dla Polski Wschodniej

Rzeczpospolita
Polska

Dofinansowane przez
Unię Europejską

Doświadczenie uprawowe Katedry Agronomii SGGW w Warszawie: - rok założenia 1975

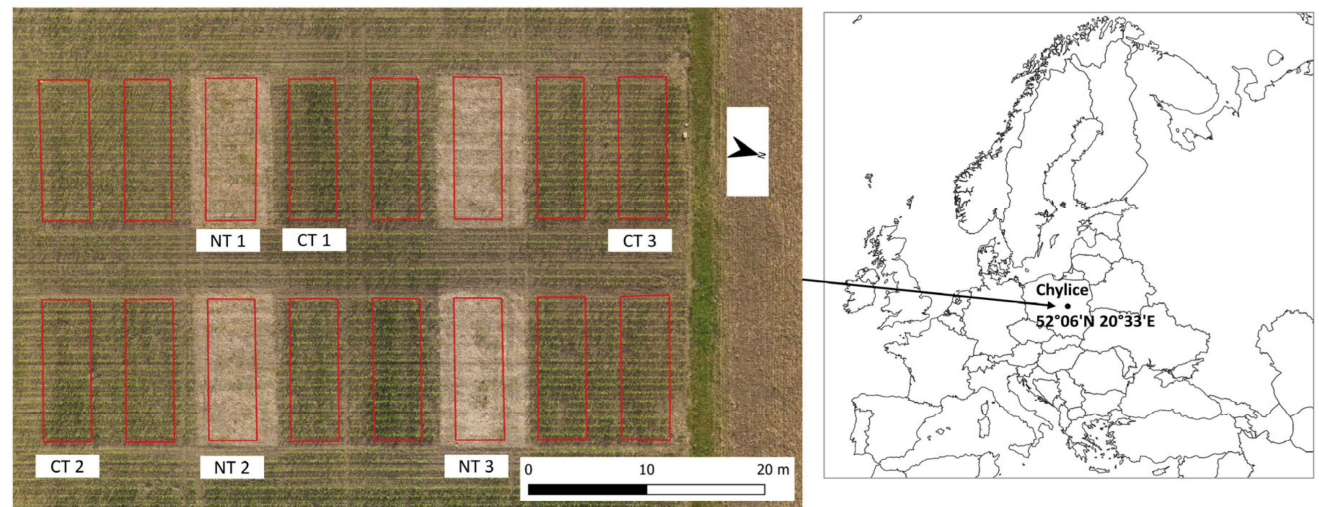
Czynniki doświadczenia:

- wieloletnia uprawa płużna - Upt

- wieloletni siew bezpośredni - Sb

Upt - CT

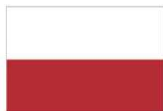
Sb - NT

Źródło: Hewelke i in. (2024)

Fundusze Europejskie
dla Polski Wschodniej

Rzeczpospolita
Polska

Dofinansowane przez
Unię Europejską

Doświadczenie uprawowe Katedry Agronomii SGGW w Warszawie:

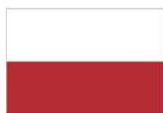
- rok założenia 1975

Czynniki doświadczenia:

- wieloletnia uprawa płużna - Upł
- wieloletni siew bezpośredni - Sb

Fundusze Europejskie
dla Polski Wschodniej

Rzeczpospolita
Polska

Dofinansowane przez
Unię Europejską

Doświadczenie uprawowe Katedry Agronomii SGGW w Warszawie:

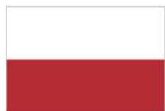
- rok założenia 1975

Czynniki doświadczenia:

- wieloletnia uprawa płużna - Upł
- wieloletni siew bezpośredni - Sb

Fundusze Europejskie
dla Polski Wschodniej

Rzeczpospolita
Polska

Dofinansowane przez
Unię Europejską

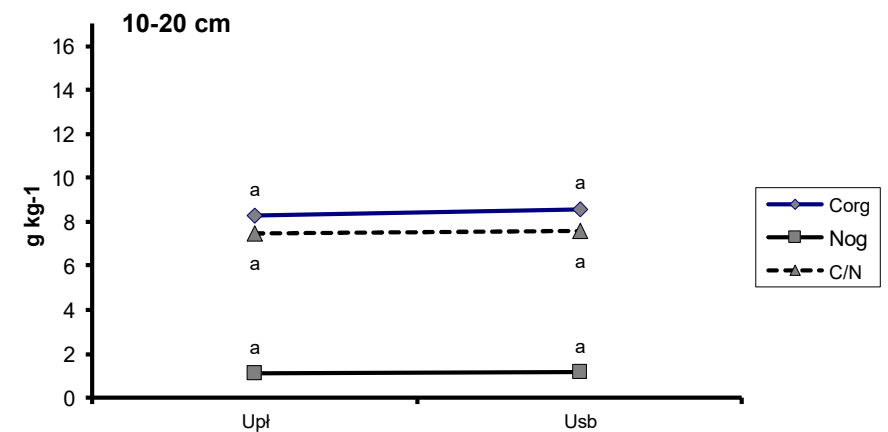
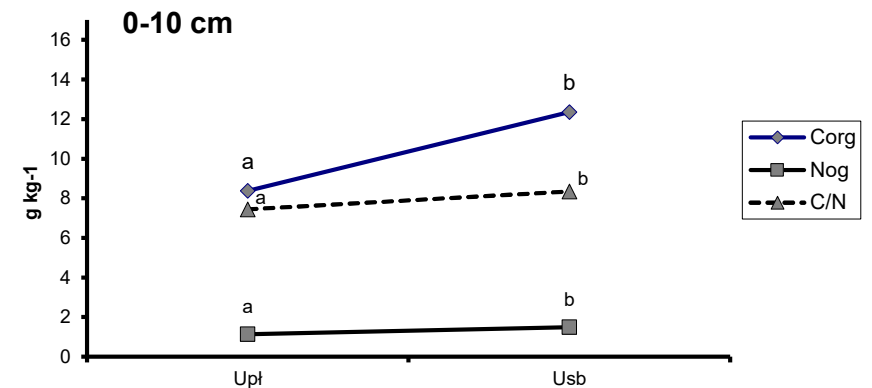
Materia organiczna gleby

Czynniki doświadczenia:

- wieloletnia uprawa płuzna - Upł
- wieloletni siew bezpośredni - Sb

Wpływ długotrwałego stosowania siewu bezpośredniego i uprawy płuznej na zawartość w glebie węgla organicznego (Corg), azotu ogółem (Nog) w $\text{g}\cdot\text{kg}^{-1}$ oraz stosunek węgla do azotu (C/N) w doświadczeniu uprawowym z Chylic. Średnia z lat 2010-2011 dla warstwy 0-10 cm (A) i 10-20 cm (B)

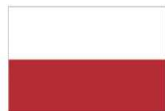
Źródło: Perzanowska (2018)

Średnie oznaczone tymi samymi literami nie różnią się istotnie przy $P=0,05$

Fundusze Europejskie
dla Polski Wschodniej

Rzeczpospolita
Polska

Dofinansowane przez
Unię Europejską

Materia organiczna gleby

Czynniki doświadczenia:

- wieloletnia uprawa płuzna - Upł
- wieloletni siew bezpośredni - Sb

Procentowe zmiany w zawartości Corg i Nog w glebie oraz C/N w następstwie różnej uprawy roli

Upł = 100%

Średnia z lat 2010-2011

System uprawy roli	Corg	Nog	C/N
	%		
Warstwa 0-10 cm			
Upł	100	100	100
Sb	148	131	112
Warstwa 10-20 cm			
Upł	100	100	100
Sb	104	102	101

Średnie oznaczone tymi samymi literami nie różnią się istotnie przy P=0,05

Źródło: Perzanowska (2018)

Fundusze Europejskie
dla Polski Wschodniej

Rzeczpospolita
Polska

Dofinansowane przez
Unię Europejską

Liczba i biomasa dżdżownic

Czynniki doświadczenia:

- wieloletnia uprawa płuzna - Upł
- wieloletni siew bezpośredni - Sb

Objawy aktywności dżdżownic:

A – dżdżownice i koprolity deponowane na powierzchni gleby, znalezione jesienią na gruncie ornym (Upł) w Chylicach.

B- koprolity, ścianki nor i galerii, wydzielone z prób glebowych /znajdowane w próbach glebowych pobranych z siewu bezpośredniego (Sb)

A

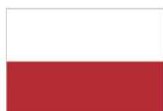

B

fot. A. Perzanowska

Fundusze Europejskie
dla Polski Wschodniej

Rzeczpospolita
Polska

Dofinansowane przez
Unię Europejską

Mikroflora gleby

Czynniki doświadczenia:

- wieloletnia uprawa płuzna - Upł
- wieloletni siew bezpośredni - Sb

Liczebność mikroflory glebowej w zależności od systemu uprawy roli, w przeliczeniu na 1 g suchej gleby
1995 rok

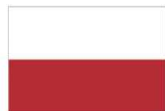
System uprawy roli	Liczebność			
	Tlenowych bakterii heterotroficznych Jtk · 10 ⁶	Grzybów Jtk · 10 ³	Tlenowych drobnoustrojów celulolitycznych NPL · 10 ³	Azotobakteria NPL
Upł	43 a	70 a	445 a	4,8
Sb	43 a	88 b	109 a	4,8

Źródło: Lenart (2005)

Średnie oznaczone tymi samymi literami nie różnią się istotnie przy P=0,05

Fundusze Europejskie
dla Polski Wschodniej

Rzeczpospolita
Polska

Dofinansowane przez
Unię Europejską

Liczba i biomasa dżdżownic

Czynniki doświadczenia:

- wieloletnia uprawa płuzna - Upł
- wieloletni siew bezpośredni - Sb

Wpływ 33-letniej uprawy płuznej i siewu bezpośredniego na zagęszczenie i biomasę dżdżownic w glebie w okresie wiosny i jesieni 2008 rok

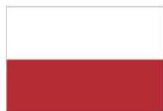
Źródło: Lenart i Sławiński (2010)

Uprawa	Dżdżownice	
	liczba	biomasa
	szt. na 1 m ⁻²	g·m ⁻²
Wiosna		
Upł	19,0 a	19,6 a
Sb	53,5 b	44,1 b
Średnio	36,3	31,9
Jesień		
Upł	53,0 a	49,4 a
Sb	183,0 b	96,1 b
Średnio	118,0	72,8

Średnie oznaczone tymi samymi literami nie różnią się istotnie przy P=0,05

Fundusze Europejskie
dla Polski Wschodniej

Rzeczpospolita
Polska

Dofinansowane przez
Unię Europejską

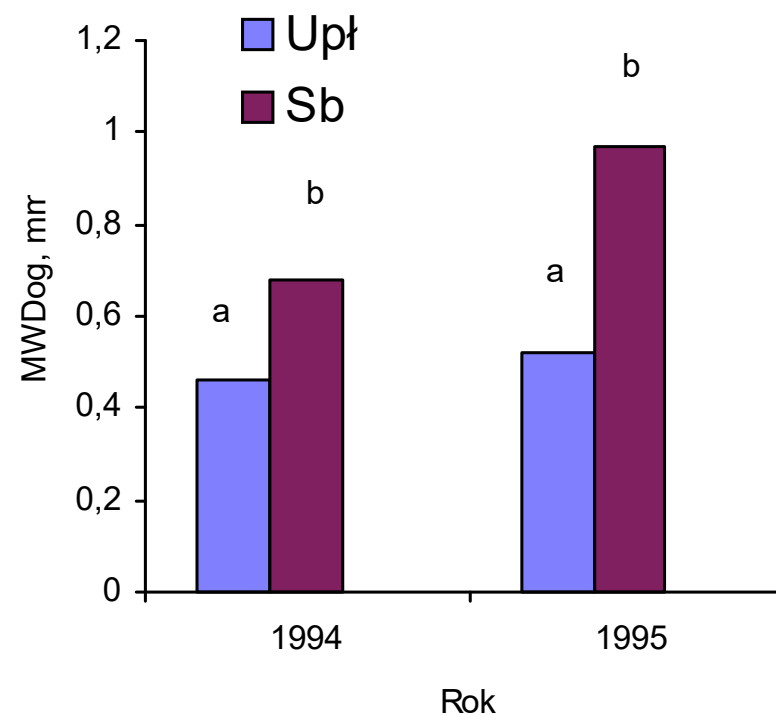
Stabilność struktury gleby

Czynniki doświadczenia:

- wieloletnia uprawa płuzna - Upł
- wieloletni siew bezpośredni - Sb

Wodoodporność makroagregatów glebowych, średnio dla całej uprawianej warstwy gleby, wyrażona za pomocą średniej ważonej średnicy agregatu wodoodpornego w mm (MWDog), w zależności od sposobu uprawy

Źródło: Lenart (2002)

Średnie oznaczone tymi samymi literami nie różnią się istotnie przy $P=0,05$

Fundusze Europejskie
dla Polski Wschodniej

Rzeczpospolita
Polska

Dofinansowane przez
Unię Europejską

Stabilność struktury gleby

Czynniki doświadczenia:

- wieloletnia uprawa płuzna - Upł
- wieloletni siew bezpośredni - Sb

Produkty rozpadu dużych makroagregatów (frakcja średnicy 3-5 mm) powstałe pod wpływem rozmywającego działania wody (w % wagowych)

System uprawy roli	% udział produktów rozpadu o średnicy (mm)					
	5-3 #	3-1	1-0,5	0,5-0,25	0,25-0,053 **	<0,053
Upł	11,7 a	11,5 a	17,5 a	24,4 b	25,3 b	9,58 b
Sb	42,3 b	13,3 b	18,6 b	12,1 a	10,4 a	3,33 a

frakcja nierozmyta

Średnie oznaczone tymi samymi literami nie różnią się istotnie przy P=0,05

Źródło: Perzanowska (2018)

Fundusze Europejskie
dla Polski Wschodniej

Rzeczpospolita
Polska

Dofinansowane przez
Unię Europejską

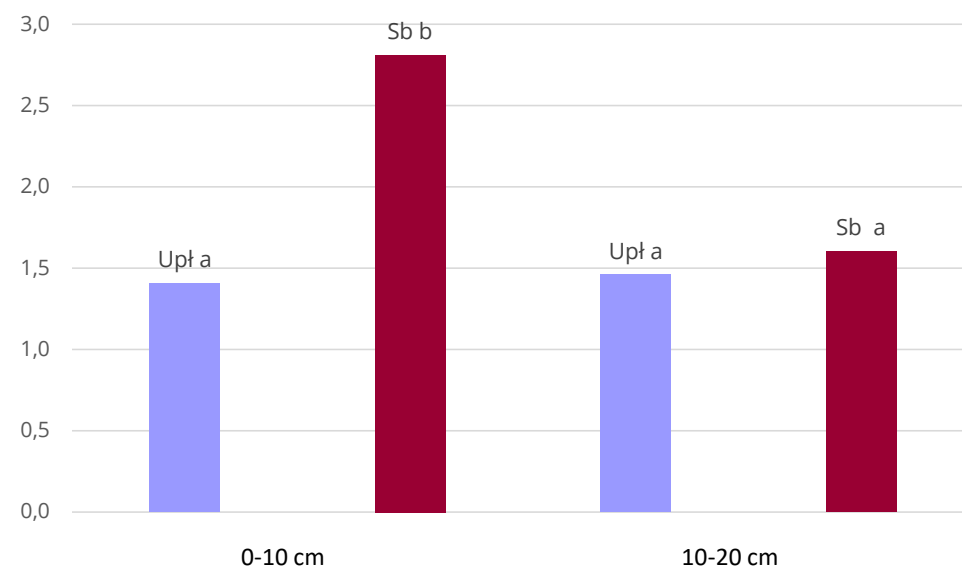

Stabilność struktury gleby

Czynniki doświadczenia:

- wieloletnia uprawa płuzna - Upł
- wieloletni siew bezpośredni - Sb

Wodoodporność makroagregatów glebowych, średnio dla warstw 0-10 i 10-20 cm, wyrażona za pomocą średniej ważonej średnicy agregatu wodoodpornego w mm (MWD), w zależności od sposobu uprawy

Źródło: Hewelke i in. (2024)

Średnie oznaczone tymi samymi literami nie różnią się istotnie przy $P=0,05$

Fundusze Europejskie
dla Polski Wschodniej

Rzeczpospolita
Polska

Dofinansowane przez
Unię Europejską

Na jakie inne właściwości gleb wpływa struktura gleby?

Image © 2017 Kate Scow.

Dobra, trwała struktura to nie tylko agregaty widoczne gołym okiem, ale także **sieć porów glebowych, które są ze sobą połączone** i zapewniają przepływ składników pokarmowych, tlenu, wody opadowej do korzeni roślin oraz funkcjonowanie organizmów glebowych

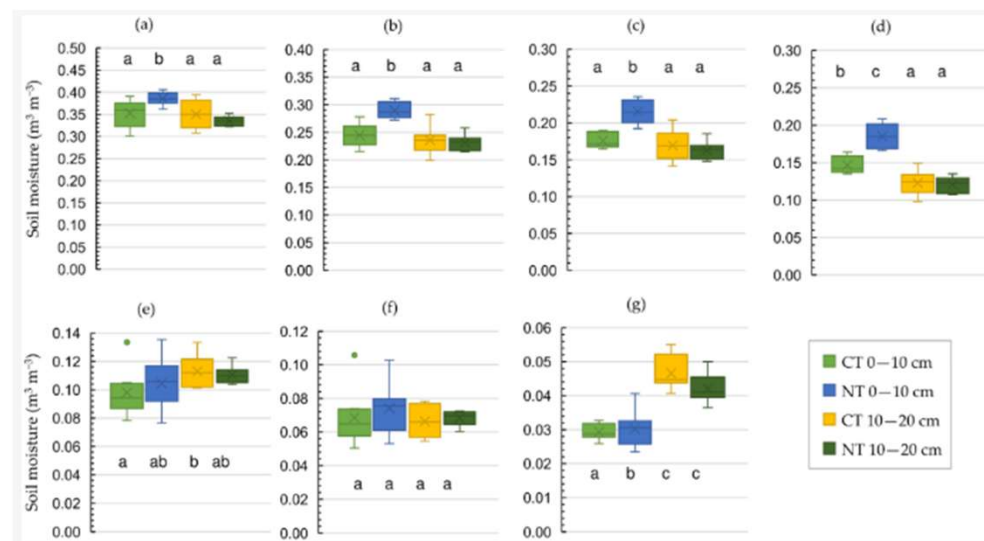
<https://www.rolawn.co.uk>

Właściwości wodne - retencja

Czynniki doświadczenia:

- wieloletnia uprawa płuzna - Upl
- wieloletni siew bezpośredni - Sb

Retencja wodna gleby (wykresy pudełkowe) mierzona przy pF 0,0 (a), pF 2,0 (b), pF 3,0 (c) i pF 4,2 (d). Woda dostępna dla rośliny (e), w tym woda łatwo dostępna (f) i trudno dostępna (g) dla analizowanych systemów uprawy Upl - CT i Sb - NT oraz dla warstw 0–10 i 10–20 cm.

Źródło: Hewelke i in. (2024)

Średnie oznaczone tymi samymi literami nie różnią się istotnie przy P=0,05

Fundusze Europejskie
dla Polski Wschodniej

Rzeczpospolita
Polska

Dofinansowane przez
Unię Europejską

Zwiększenie bioróżnorodności gleby pod wpływem zmniejszonej intensywności uprawy:

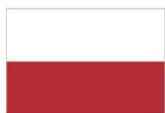
- **Wzrost populacji dżdżownic:** Systemy bezorkowe (siew bezpośredni) mogą zwiększyć liczebność dżdżownic 2-3 krotnie. Dżdżownice drążą korytarze, poprawiając strukturę gleb, drenaż i napowietrzenie.
- **Rozwój organizmów:** Manipulacja siedliskiem glebowym poprzez zróżnicowanie gospodarowania resztkami poźniwnymi i intensywnością uprawy roli jest skutecznym i praktycznym sposobem zarządzania organizmami glebowymi.
- **Ochrona siedlisk:** Pozostawienie resztek poźniwnych tworzy warstwę mulczu, która chroni organizmy glebowe przed słońcem i wysuszeniem i jest źródłem pożywienia.

Konsekwencje:

- Materia organiczna i aktywność organizmów glebowych sprzyjają rozwojowi stabilnych agregatów glebowych.
- Agregacja, przestrzeń porowa i przepływ wody w glebie są silnie związane ze sposobem uprawy roli.
- Architektura struktury gleby może determinować zdolność do życia organizmów glebowych i przepływ wody oraz składników odżywczych przez agroekosystemy.

Fundusze Europejskie
dla Polski Wschodniej

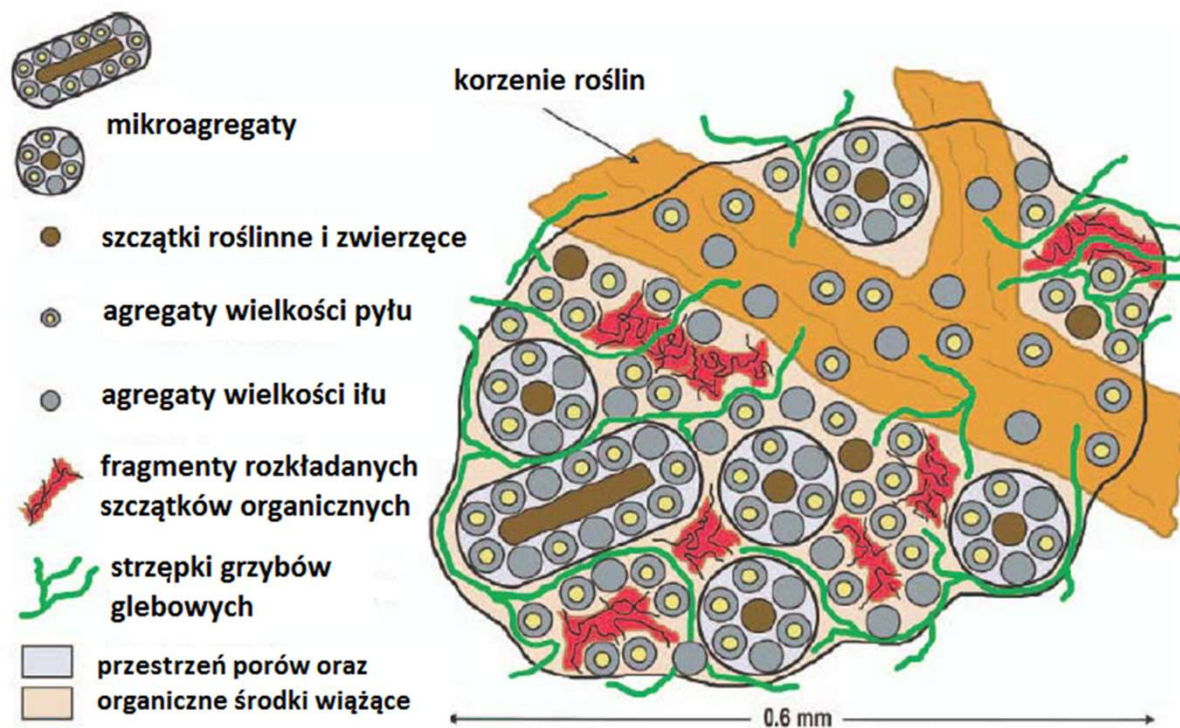

Rzeczpospolita
Polska

Dofinansowane przez
Unię Europejską

Zarówno mikroagregaty, jak i makroagregaty wykazują budowę wielorzędową.
 Procesy agregacji w glebach zachodzą przy udziale różnych cementujących środków wiążących i prowadzą do hierarchicznej budowy agregatów:

Koncepcyjny schemat budowy agregatów wg Jastrow i Miller 1998

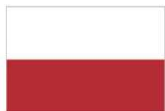
Źródło: Post i in. (2004)

Bibliografia

- Hewelke, E., Mielnik, L., Weber, J., Perzanowska, A., Jamroz, E., Gozdowski, D., & Szacki, P. (2024). Chemical and physical aspects of soil health resulting from long-term no-till management. *Sustainability*, 16(22), 9682.
- Laurent, F. (2015). L'Agriculture de Conservation et sa diffusion en France et dans le monde. *Cybergeo: European Journal of Geography*.
- Lenart, S., & Perzanowska, A. (2013). Wpływ płużnej uprawy roli i siewu bezpośredniego na zawartość w glebie materii organicznej ekstrahowanej metodami fizycznymi. *Acta Agrophysica*, 20(4).
- Lenart, S., & Sławiński, P. (2010). Wybrane właściwości gleby oraz występowanie dżdżownic w warunkach siewu bezpośredniego i płużnej uprawy roli. *Fragm. Agron*, 27(4), 86-93.
- Lenart, S. (2002). Studia nad wodoodpornością agregatów glebowych w różnych systemach uprawy roli i roślin.
- Perzanowska A. 2018. Wpływ różnych systemów uprawy roli i nawożenia roślin na zawartość w glebie lekkich frakcji materii organicznej oraz strukturę gleby. Praca doktorska.
- Post, W. M., Izaurralde, R. C., Jastrow, J. D., McCarl, B. A., Amonette, J. E., Bailey, V. L., ... & Zhou, J. (2004). Enhancement of carbon sequestration in US soils. *Bioscience*, 54(10), 895-908.

Fundusze Europejskie
dla Polski Wschodniej

Rzeczpospolita
Polska

Dofinansowane przez
Unię Europejską

Fundusze Europejskie

dla Polski Wschodniej

Dziękuję za uwagę.

Zapraszamy na stronę:

<https://bioroznorodnosc.ipan.lublin.pl/>

Fundusze Europejskie
dla Polski Wschodniej

Rzeczpospolita
Polska

Dofinansowane przez
Unię Europejską

